

1.0: Naatsumik autisme pillugu

1.1: Autisme suua

Autisme Spektrum Forstyrrelser (ASF) ineriartornermut akorngutininut annertuunut tamanut ataatsimut taaguutaavoq.

Meeqqat ASF-eqartut naliginnaasumik takuneqarsinnaasumik innarluuteqanngillat. Ineriartorneq attaveqaqatigiinnerni- aamma oqalunniarnerni akorngutinik ilaqartarpoq, soorlu aamma nutaartaqanngitsumik isiginninnernik, ritualeqarnernik aamma/immaqalu immikkut soqutigisaqarnernik sunnerteqqasinnaasarluni.

Inuit ASF-eqartut allanik aamma innarluuteqarsinnaasarput, nappaateqarlutik ineriartornerullu tungaatigut allanik akornguteqarsinnaallutik. Ass. OCD-qarsinnaapput, Tourettes syndrom-eqarlutik, ADHD-eerlutik imaluunniit sininniartarnermini ajornartorsiuteqartarsinnaallutik.

Inuiaqatigiinni 1 procent-it miss. amerlassusillit ASF-eqartarput. Innarluulli taassumap takkuttarnera akulikilliarporpoq, tassanili sammisap sammineqarnera apeqqutaasinnaavoq, soorlu aamma sammisap iluani ilisimasaqarnerulernikuuneq peqqutaasinnaalluni. Taamaattorli aamma inuit ASF-eqartut inuiaqatigiinni inuit akornanni piumasaqaatigineqartuni allanngorarnerujussuarnilu katataasarneri apeqqutaapput.

1.2: Autisme spektrum-i suua?

Oqaaseq autismespektrum-i atorineqartarpoq oqaaseq autisme naammanngimmat. Autisme-qartut assigiinngitsunik atugaqartarput taamaammallu autisme eqqartorneqartillugu spektrum-itut inissinneqartarluni.

Meeqqap innarluutaa suunersoq paasiniallugu immikkoortuni pingasuni meeraq akornguteqassaaq, taakkulu triademik taaneqartarput:

- Takorluuisinnaanermi nikingaffeqarneq
- Attaveqaqateqarsinnaanermi nikingaffeqarneq
- Inuit allat akornanni pissutsini nikingaffeqarneq

Autismespektrum-ip iluani innarluutit suussusaat assigiinngitsut ass. ukuupput:

- Infantil autisme
- Atypisk autisme
- Aaliangersimannngitsumik ineriartornermi akorngutit annertuut
- Aaliangersimannngitsunik ineriartornermi akorngutit annertuut allat
- Aspergers syndrom-i

1.3: Infantil autisme

Meeqqat amerlanerit infantil autisme-qartut naliginnaasumik atualinnginneranni innarluutip suussusaanik paasisaqarfigineqartarput. Meeqqat autisme-qartut pingasuliinnginneranni innarluutaat ersereertarput. Inuit ilai infantil autisme-qartut silassorissutsip tungaatigut ajornartorsiuteqartarput. Inuit infantil autisme-qartut triade-mi eqqaariikkami taaneqartut tamaasa ajornartittarpaat.

1.4: Aspergers syndrom-i

Inuit Aspergers syndrom-eqartut naliginnaasumik silassorissuusarput oqaatsillu tungaatigut ajornartorsiorneq ajorlutik. Oqaatsitigulli ineriartorneri meeqqanit allanit allaanerujussuusinnaapput. Assersuutigalugu siusinaarujussuarlutik imaluunniit kingusinaarujussuarlutik oqalulersinnaapput oqaluttuariaasaallu allatut eqqarsartuunermit iluseqarneri malunnartarlutik.

Inuit Aspergers syndrom-illit triade-mi immikkoortut marluk ajornartittarpaat, taakkuuppullu inuit akornanni sunnertinnerit aamma sungiussiasuunnginnerit.

Naliginnaasumik inuit Aspergers syndrom-illit meeqqanit infantil autisme-linnut sanilliullugit kingusinnerusukkut innarluutip suussusaannik paasisaqartarput naliginnaasumillu aatsaat atualeraangamik paasisarlugu atuarfinni inuit akornanni piumasaaqatit amerlanerummata.

Arlallit Aspergers syndrom-eqartut inersimasunngoreerlutik aatsaat innarluutip suussusaa paasisarpaat meeraallutik suusoq paasineqarnikuunngimmat. Aspergers syndrom-i aatsaat 1992-imi pisortatigoortumik suussusaa taaguuserneqarnikuuvoq (Danmarkimi 1994-imi).

1.5: Autisme Spektrum-i (ASF) suaassusernilu agguanneri

Nukappiaqqat sisamat ASF-imik peqarnertik paasigaangamikku taamaallaat niviarsiaaraq ataaseq innarluuteqarnini paasisarpaa. Tamanna assigiinngitsunik peqquteqartarpoq. 1998-i sioqqullugu isumaqartoqartarnikuuvoq niviarsiaqqat autisme-qarsinnaanngitsut (taamaallaat itisuumik silamikkut inortuugaangata autisme-qarsorineqartarlutik). Tamakkulu saniatigut niviarsiaqqat arnallu autisme-qartut sapikkaminnik ilikkarnissaminut pilersaarusiullaqqittarput assersuutigalugulu allanik assigisaqarnissartik ilaarsinissartillu ilikkartarlugu (naliginnaasumilli inuit akornanni pissutsit itinerusumik paasisaqarfigissanagit).

2.0: Autisme pillugu ABC –Meeqqanut (inersimasunullu)

2.1: Autisme suua?

Autisme tassaavoq annertuumik ineriartornerni akorngut. Tassani meeqqap ineriartornera (pisussinnaaneq, oqalussinnaaneq, allanik ilagisaqarsinnaaneq il.il.) akornguteqartarput meeqqallu allat ineriartorneri malissanagit. Tamanna isumaqarpoq meeqqap pikkoriffii allanut sanilliullugit ajunnginnerusinnaasut ilaatigullu allanut sanilliullugit ajornerusinnaallutik.

Autisme qaratsami iluamik ingerlanngitsoqarneranik peqquteqartarpoq.

Meeqqap autisme-qarnera paasiniaaraanni ajornartorsiutit uku marserneqassapput:

- **Attaveqaqatigiinnerup tungaasigut unammillernartitaqartarput**

Tassa imaappoq meeqqap inuit allat oqalutsillugit suut pineraat paasiuminaatsittarpaat. Taassumap saniatigut allanut qanoq isumaqarnerlutik paasinartunngortissallugu unaminartoqartittarpaat.

- **Inooqatigiit akornanni sunniivigeqatigiinnerit ajornartittarpaat**

Tassa imaappoq meeqqamut allanik ilagisaqarnissaq akuttunngitsumik ajornakusoornartarpoq. Meeraq kammalaatitaaruminaattarpoq. Meeqqap inuit sorusunnersut paasiuminaatsittarpaa, eqqarsaatai sorusunnerilu paasiuminaatsittarlugit.

- **Allanngujitsumik pissuseqarlutillu soqutigisaqartarput**

Tassa imaappoq meeraq pissuseq ataaseq iliuseralugu pissuseqakkajuttarpoq. Imaassinnaavoq meeraq immikkuullarissunik ileqqoqarlunilu sungiusimasaminik pissuseqartarpoq pissutsillu taakku uteqattaassallugit nuannarisarlugit. Imaassinnaavoq aamma meeraq immikkut tiguartisimalluni soqutigisaqartuusoq ilisimasaqarfigilluakkaminik (ass. computerit, pokemónit, qimuttuitsut, il. il.)

2.2: Infantil autisme suua?

Infantil-i isumaqarpoq meerarpaluttuuneq. Infantil autisme imaappoq angajoqqaat allalluunniit meeraq mikisuaasorli imaluunniit meeraarasorli allaanerusoq malugisinnaasarsimassagaat. Tassa imaappoq meeraq mikisunngusorli autisme-qartoq malunnarsereertarpoq.

Meeqqat infantil autisme-qartut attaveqaqateqarnerup tungaatigut, inooqatigiit akornanni sunniivigeqatigiinnerit aamma allanngujitsumik pissuseqarnerit ajornartorsiutigisarpaat.

Meeqqat ilai infantil autisme-qartut silamigut inortuupput ilaali nalinnaasumik silassorissuullutik. Silamigut inortuuneq tassaavoq inuk inunnit allanit silatunnginnerugaangat. Nalinnaasumik silassorissuuneq tassaavoq inuk inuit allat naligalugit silassorissuusoq.

2.3: Atypisk autisme suua?

Atypisk isumaqarpoq nalinnaasuunnginneq imal. allaaneruneq. Atypisk-imik autisme-llit taamaattumik aamma autisme-qarnerup iluani nalinnaasumik aamma pissuseqarneq ajorput.

Meeraq atypisk autisme-qarluni paasineqaruni nalinnaasumik takussutissat pingasut pingarnerit ajornartorsiutigineq ajorpaat (attaveqaqateqarneq, inooqatigiinni sunniivigeqateqarneq, allanngujitsumik pissuseqarneq), taamaattorli takussutissani ataasiinnaq imaluunniit marluk atortarlugit. Meeraq aamma nappaatip suussusaanik inernilerneqarsinnaavoq pingasuleereernerata kingorna autisme-mut tunngasumik nappaateqarnera paasineqarsimappat.

Meeqqat ilai silamikkut inortuusinnaapput ilaali nalinnaasumik silassorissuseqarlutik.

2.4: Aspergers syndrom-i suua?

Aspergers syndrom-i autisme-ni naappaatini ilaavoq. Hans Aspergers-i (1906-1980) Østrigermiuusimavoq meeqqanut nakorsaalluni siulliullunilu meeqqat nappaataat pillugu allaaserisaqarnikuulluni, taamaammallu Aspergers syndrom-imimik innarluut taaguuteqarluni.

Meeraq Aspergers syndrom-eqartillugu meeqqat autisme-qartut allat assigalugit attaveqaqatigiinnerup, inooqatigiinni sunniiveqatigiinnerit tungaasigut aamma allanngujaatsumik pissuseqarnerup tungaasigut pissuseqartarpoq.

Aspergers syndrom-i infantil autisme-lu assigiinngissutai tassaapput meeqqat pingasuliinissami tungaanut nalinnaasumik ineriartortarnera. Tassa imaappoq meeraq allatulli pissuseqartarpoq - piffissaq eqqorlugu pisuttalerluni, piffissaq eqqorlugu oqaluttalerluni il. il.

Meeraq aatsaat meeqqerivimmi aallartikkaangami (imaluunniit kingusinnerusumik) allanillu pinnguaqateqartalertussaalluni pissusaata allaanera inersimasunit malugineqartarpoq. Imaassinnaavoq meeraq kisimiilluni taamaallaat pinnguarusuttartoq, immikkuullarissunik soqutigisaqarluni tamakkulu allanik pinnguaqateqarnermiit soqutigintinnerusarlugit.

Meeqqat Aspergers syndrom-eqartut nalinnaasumik silassorissuupput imal. silassorissuunermit silassorinnerullutik.

2.5: Autismespektrumsforstyrrelse suua?

Autismespektrumsforstyrrelse oqaasiuvoq autisme-qartut iluanni nappaatip suussusaannik taaguutaasoq - infantil autisme-mit atypisk autisme-mut aamma ass. Aspergers syndrom-imut. Oqaaseq spektrum-i isumaqarpoq sammineqartumit sammisaq tamarmi pineqartoq imal. annikinnerusumik annertunerusumilluunniit ataqatigiimmik sammisaq pineqassasoq.

2.6: Annertuumik ineriartornerup tungaatigut innarluuteqarneq qanoq isumaqarpa?

Annertuumik ineriartornerup tungaatigut nappaateqarneq eqqartorneqaraangat meeqqap ineriartornera allanit allaanerusoq pineqartarpoq.

Inuit tamarmik inunngornerminniit toqunissami tungaanut ineriartortarput. Inunnut tamanut ineriartorneq taanna assigiimmik ingerlasarpoq. Ass. pisunneq ilikkartarparput 1-1 ½-nik ukioqaraangatta tamassumalu missaani oqalulertarluta atualeraangattalu atuarsinnaalertarluta il. il.

Meeqqalli annertuumik ineriartornerup tungaatigut innarluuteqartut allatut ineriartortarput. Inuit allatulli ilikkagassaasa tullerriaarneri assigiinneq ajorput. Ineriartorneri allaanngikkunik ajoquteqartarput. Imaassinnaavoq allanit siulliullutik ilikkagaqartartut - ass. oqaluttaliaarlutik ilikkagassanili allani kinguarsimanerullutik allanit kingusinnerusumik ilikkartarlutik.

Ataatsimut oqarsinnaavugut ineriartornerup tungaatigut annertuumik innarluuteqaraanni ineriartorneq allaanerungarmat ulluinnarni (ass. atuarfimmi, ikinngutit akornanni il. il.) ajornartorsiortoqartarlunilu ulluinnag ingerlakkuminaassinnaasarluni.

2.7: Autisme-qaraanni suut takussutaasarpat/ilisarnaataasarpat?

Autisme-qarnerup iluani attaveqaqateqanerup iluani, inooqatigiit akornanni, sunniivigeqatigiinnerup iluani allannguajaatsumillu pissuseqarnerup tungaatigut ajornartorsiortoqartarpoq. Sapinngisatsinnik takussutissat tamaasa immikkut nassuiarusuppagut (nappaammut takussutissat):

2.8: Attaveqaqateqaneq eqqartorneqartillugu suna pineqartarpa?

Attaveqaqateqarneq nalunaarutininik paarlaaqateqarnermik isumaqarpoq. Tassa imaappoq attaveqaqateqarnermi allanik oqaloqateqartoqarlunilu tusarnaartoqartarpoq. Inulli autisme-qartoq tamanna paasiuminaatsissinnaasarpaa. Autisme-qartut amerlasuut oqaatsit isumaat naluneq ajorpaat. Taamaammallu oqaatsini ass. illu, inuk, matu, iipili il. il. isumaat naluneq ajorlugu. Allalli oqaasii paasiuminaatsittarpaat. Aaliangersimasumik oqaaseqarunik sunaana eqqarsaatigisaraat? Qanoruna ilioqqugaluaraanga?

2.8.1: Inuit allat oqaasiinik paasisaqarnermik assersuutissat

Ataani inunnut autisme-qartunut qanoq inuit allat oqalutsillugit paasisinnaassusermik ajornakusoortoqarsinnaasarnera assersuutigissavarput:

Politeeq 5. klasse-nut pulaarpoq politiitut sulisarneq pillugu oqaluttuarniarluni. Aallartinnginnermini atuartunut oqarpoq: "Maannakkut apeqqutigerusutassinnik qanorsuaq apersuisinnaavusi".

Mikkeli, Aspergers syndrom-eqartoq oqaaserineqartut tusaavai apersuilerlunilu. Politiip suliarisartagai pillugit apersuivoq, apeqqutinilli allanik aamma apersuisaqaattaarpoq - apersuiinnavippoq. Mikkeliip atuaqatimi ilinniartitsisumilu paamitsaqqaneri takusinnaanngivippai. Mikkeliip aamma politiip apersorneqaannavinnermini qallerneqaqattaarnermini akisinnaannginnera takusinnaanngilaa.

Naggataatigut ilinniartitsisup Mikkeli anillaappaa aperalugulu sooq qalleraaginnavilluni apersuinersoq. Mikkeli akivoq: "Ilami politeeq oqarami qanorsuaq apersuisinnaasugut!"

Taamaattumik Mikkeliip oqaatigineqartut tusaasinnaavai sunali pineqarnersoq paasinagu. Politeeq isumaqarpoq meeqqat apeqqutissaqarunik qununatik aperisinnaasasut. Politeeq isumaqanngilaq apersuinnaavissasut apeqqutillu suulluunniit apeqqutigisinnaagaat.

2.8.2: Kiinaq timerlu atorlugu allanut imminut oqaluttuarisinnaaneq

Inuit amerlanerit nalunngilaat inunnut allanut oqaluttuassagaangatta oqaatsigut kisiisa atorlugit oqaluttuarneq ajortugut. Isigut, niperput, kiinarput, assagut timerpullu atorlugit oqaluttuarpugut. Tamakkua autisme-qartut ajornakusoortittartorujussuaat.

Isigut kiinarpullu atorlugit oqaluttuaraangatta qanoq innerluta allanut takutissinnaasarpugut. Ass. ersinartumik oqaluttuassaqarutta isigut allisillugit oqaluttuarsinnaasarpugut imal. tupassimagutta isigut aamma allisissinnaallugit. Isigut aamma millisissinnaavagut nuanniigisaqarutta imal. pissusilussimasut pillugit oqaluttuarusulluta.

Niperput atorlugu qanoq misiginerluta oqaluttuarisinnaavarput. Nipituumik oqalukkutta imaassinnaasoq kamattugut paamisuttugullu. Nipaatumik oqalukkutta imaassinnaasoq isertugaateqartugut.

Assagut timerpullu atorlugu aamma inuit allat takutissinnaasarpagut oqalutsilluta. Assagut atorlugit takusimasatta angissusaat takutissinnaavagut aalaterillutalu tikkuartuisinnaalluta. Tuigut nalornitilluta qummoorsinnaavagut angerniaruttalu anngaasinnaalluta naameeruttalu niaqorput aalatissinnaallugu.

Inuup autisme-qartup tamakkua tamaasa ajornartittarpai. Tamatigut paasisinnaaneq ajorpaat timerput kiinarpullu qanoq innitsinnik takutitsiniarluta atortarigut oqaatiginiakkatsinnillu erseqqissaatitut atortarigut aamma paasisinnaassanagu. Taamaammat inuit arlallit autisme-qartut nipaappallaamik imal. nipituallaartumik oqaluttarput. Anngaaneq ajorput imal. niaqutik aalatissanagit kiinaatigullu nuannaarnersut imal. aliasunnersut takuneqarsiinnaaneq ajorluni.

2.8.3: Attaveqagateqarnermut tunngasunut assersuutit allat

Imaassinnaavoq oqaatsit attaveqagateqarnermullu allatat ilisarisinnaassagitit. Imaassinnaavoq meeqqannut qatanngutinnulluunniit autisme-qartumut tulluarsinnaasut. Assersuutit aajuku:

- Kingusissumi oqaluttalernikuuvoq
- Oqaloqateqarnissani ajornartittarpaa. Oqaloqateqarnermit oqaluussinerusarpoq.
- Oqaaserisani uteqattaartarpai sammisarlu ataasiinnaanerusoq oqaluserisarlugu (nammineq soqutigisani).
- Oqaatsit eqqorluaqqissaartumik paasisarpai. Isummap akerlianik oqalunneq paasisinnaanngilaa.
- Qanoq innersutit aperinngisaannangajappoq.
- Misigisimasani takusimasani luunniit soqutigisani pillugit sivisoorujussuarmik oqaluttuarsinnaasarpog annikitsorsioortumillu ilanngussisaqattaarluni.
- Imminut pigaangami "taanna" imal. "illit"-mik oqartoorsinnaasarpog.
- Inersimarpasittorujussuarmik oqaluttarpoq. Inersimarpaluttumik "utoqqarpaluttumillu" oqaluttariaaseqarpoq.
- Allat oqaasii uteqattaarsinnaasarpai - papikuujuttut oqalulluni.

2.9: Inooqatigiit akornanni pissutsit eqqartorneqaraangata suut pineqartarpat?

Oqaaseq inooqatigiit isumaqarpoq ilakkuminartuuneq imal. inuiaqatigiinni ilaasuuneq. Inooqatigiit akornanni pissutsit eqqartorneqartillugit allat ilagitillugit piareersimaneq pineqartarpoq qanorlu pissusilersorneq aamma ilagisaqarluni iliuitsit pineqartarlutik.

Inunnut autisme-qartunut inuit allat ilagitillugit qanoq pissuseqassanerluni nalorninartarpoq.

2.9.1: Inuit allat isikkut isigisinnaallugit

Inuit allat ilagitillugit oqaluukkaanni naluneq ajorparput isikkut isigisussaallugit. Taamaalilluta naluneq ajorparput ilagisatta oqaatsigut tusarnaarai. Ilagisatta suut pinerigut paasinerai malinnaaffigisinnaavarput takusinnaallugulu paasineraatigut.

Ikinngutitsinnut takutitaqarusukkaangatta tamanna aamma atuuttarpoq. Takutikkusutagut tikkuartarpagut ikinngutittalu tikkuakkagut takunerai takusinnaasarlugit - misissugarput tamatta isigaarput.

Inunnut autisme-qartunut arlalinnut inuit allat isikkut qiviarnissaat ajornartarpoq. Taamaaliorneq iluaattutut misiginartarpoq amnullu isigerusunnarsinnaasarluni imal. allamut qiviarusunnarsinnaasarluni. Allat nakkussiinnavilersinnaasarpud nalusaramikku qanoq siviisutisumik isikkut isigissanerlutik imal. qaqugu isigiunnaassanerlutik.

Inunnut autisme-qartunut aamma soqutigisatik takutinissaat ajornakusoornartarpoq - pingaartumik takutitassatik ungasitsillugu tikkuartariaqartillutillu. Takutikkusuppaat sunali oqaluserinerlugu paasinerit qulakkiissallugu puigorsinnaasarlugu. Isiginersutit maluginngitsoorsinnaasarpaat soqutiginninersutillu maluginngitsoortarlugu.

2.9.2: Ikinngutit pinnguaqateqarnerlu

Meeqqanut autisme-qartunut allanik pinnguaqateqarnissaq ikinngutitaarnissarlu ajornartarput. Imaangitsoq ikinnguteqarusunngitsut nalornisaramilli qanoq ikinnguteqaraanni pissuseqartoqartarnersoq.

Ikinngutinni pulaaruit imal. allani pinnguarlutit naluneq ajorpat pingussat marluullusi pinnguarisussaagisi. Nalunngilat aamma ilaatigut illit suut pinnguarissanerisi aaliangertassagitit ilaatigullu ikinngutippit aaliangertassagaa. Oqaluttuunneqarnikuunngilatit immaqa soq taamaattoqartarnersoq. Tamanna meeraqatippit ilaginerani ilikkarnikuuat pinnguartillusi ilikkarsimagakkit. Imaassinnaavoq meeqqaniikkallaravit imal. aqqusinermi pinnguaqateqartillutit atuarfimmiluunniit ilikkarsimagit.

Tassa tamanna oqaatsimi inooqatigiinneq pineqartillugu pineqartarpoq. Tassa meeqqat inersimasullu ilagitillugit qanoq pissuseqaraanni kammagineqarusussinnaaneq ilikkarneqartarpoq.

Tassa tamanna qatanngutinnut autisme-qartumut ajornakusoornartarpoq! Ilittulli tamanna sukkasuumik ilikkarsinnaaneq ajorpaat. Allat iliusaat marsiinnarlugit ilaarsisinnaanngillat.

Taamaattumik akuttunngitsumik mikigallaravit iliuserisartakkatit iliuserisoortarpaat. Pinngussatik atortikkusunneq ajorpaat naalagaarusuttarlutillu. Nammineq nuannarisatik taamaallat pinnguarerusuttarpaat uteqattaarlugillu pinnguarisinnaasarlugit. Pikkunaalliuleraangamik ingerlariasaarsinnaasarpud ilinnullu oqaatigissallugu puigortarlugu. Paasisinnaanngisannik kamassinnaasarpud oqaluttuarnissartik puigortaramikku.

Ataatsimut isigalugu aamma naalagaarusuttarput - taamaallutimmi naluneq ajoramikku susoqassanersoq!

2.9.3: Tuppallarsarneqarneq allanillu tuppallersaaneq

Meeqqat autisme-qartut allanut aliasutsillutik takutitsinissartik ajornartittarpaat. Ilittulli taamaammat tuppallarsarneqarneq ajorput. Allanik tuppallersaanissaq aamma ajornartissinnaasarpaat.

Uagutsinnut paasiuminaassinnaasaraluarpoq soq qatanngutit autisme-qartoq annersimatilluni aliasutsilluniluunniit tuppallarsarneqarusunnginnersoq.

Autisme-qartunut qatanngutaasunut paasiuminaassinnaasarpoq sooq timikkut anniarnertik misigisinnaarpianginneraat, qanoq innikkut aliasuttarnera paasiuminaalluni sukkullu anniarnertik paasiuminaatsikkaat paasiuminaassinnaasarluni.

Autisme-qartut ilaat annijasuuuungillat. Uagutsitulli anniarsinnaaneri killeqarput. Meeqqalli autisme-qartut amerlanerit misigisaminnik paasinnissinnaanerisa killeqarneri apeqqutaasarput. Aliasunnerlutik kamannerlutilluunniit malugisinnaarpiarneq ajorpaat allamilluunniit misigisaqarnerlutik malugisinnaarpiassanagu. Annersimatillutik imaluunniit naveersissimagunik aliasunneq uagutsitulli misigisinnaaneq ajorpaat.

Tamakku peqqutigalugit annertillutik imal. qinngasaarneqartillutik qanoq iliussanerlutik nalornilertarput. Ilittulli saammarsarneqarnissartik ujartorneq ajorpaat.

Aliasunnerup tungaatigut aamma taamatupajaaq inissisimasarput. Nalunngilluakkagut aliasukkaangata aliasoqataasinnaaneq naliginnaasuvoq. Tassa imaappoq aliasuttup aliasuutai nammineq misigisutut malugisinnaasarpagut. Taamatut misigineq misiginneqatiginninnermik taaneqartarpoq - aapparput misiginneqatigisarparput.

Meeqqanut inersimasunullu autisme-qartunut allaanerukkajuttarpoq. Misigissuseq aliasunneq suusoq ilisarisinnaaneq ajorpaat misiginneqataasinnaassanatillu. Misiginneqataasinnaatinnani inuk alla saammarsassallugu nalunartarpoq. Taamaammat qatanngutippit autisme-qartup aliasunninni saammarsartuaannarsinnaanngilaatit.

2.9.4: Inooqatigiit akornanni pissutsit ilisarnartut allat

Imaassinnaavoq inooqatigiinni pissutsit inuit autisme-qartut/Aspergers-eqartut pillugit allaqqasut ilai qatanngutinnut tulluurtuusut. Taasinnaasat ilai aamma ukuupput:

- Nuannaarsinnaavoq, nuannaarninili illit allalluunniit ilagalugit atorsinnaarpiangilaa.
- Imminuinnag eqqarsaatigerpasikkajuttarpoq.
- Allaniq pinnguaqateqarnissaq ajornartittarjaa.
- Kammalaateqarpiangilaq.
- Inuit allat misigissusaat paasiuminaatsittarpei.
- Illumini misigissutsit malugisinnaarpiarnagillu ilisarisinnaarpiarneq ajorpai.
- Isikkut toqqarluni isigisaqarusuppiarneq ajorpoq - pingaartumik nalusaminut.

2.10: Allanngujaatsumik pissuseqarneq eqqartorneqaraangat suut pineqartarpat?

Oqaaseq stereotyp isumaqarpoq assigiiartumik pissuseqartarneq. Inuit autisme-qartut ileqqupalaarpassuaqakkajuttarput assigiiartumillu iliuseqarnissartik iluarisarlugu. Taamaalillutik toqqissisimanerusamik.

2.10.1: Takorluuisinnaassuseqarneq

Allatatsinni siuliani allapparput qanoq pinnguarsinnaaneq ikinngutitaarsinnaanerlu autisme-qartuulluni ajornakusoornartartiginersoq. Allaniq ilagisaqarnissaq qanorlu pissusilersortarnermik ilikkaruminaatsitaqarneq aamma allaaseraarput.

Tamatta pinnguartilluta iliuseqartarpugut pingaarutilerujussuarmik: Takorluuisinnaasarpugut. Illu qanoq isikkoqarnersoq takorloorsinnaasarpuput naak takusinnaanngikkaluarlugu imal. sakkutoorpassuarnik takorluuisinnaalluta naak pingasuinnarnik pinnguarisaqaraluarluta. Pinnguarisatta qanoq naanissaa takorloorsinnaasarpuput - aamma pinnguaatigisarpuput pinnguaatiginikuunngikkaluarlugu.

Qatanngutinnut autisme-qartumut tamakku ajornarnerusarpuput. Takorluuilluarsinnaasaqaat piviusumilli takusaqarsinnaanngikkuni pinnguarnerminni takorluussallugu ajornartittarlugu.

Immaqa eqqarsarputit qatanngutit pingullaqqillunilu isumassarsillaqqittuusoq. Tamanna ilumoorluarsinnaavoq, eqqaamassavalli pinnguaatigisaat nammineerlutik pilersissimaneraat. Meeqqammi autisme-qartut arlallit filminit titartakkanit, filminit imaluunniit qarasaasiami pinnguaatinit imal. playstation-imit takusaminnit pinnguaatissatik pissarsiarisarpaat namminerlu pinnguaatissamik pilersitsillutik pinnguassanatik.

Autisme-qartut takorluuisinnaasarnerisa killeqarneri peqqutaallutik pinnguaatinik pinnguarnissaq imaluunniit sanaartornissaq nuannarinerusarpaat. LEGO-nik pinngullaqqissinnaasarpuput imal. timmisartunik qimuttuitsunillu ilusilersuineramik nuannarisaqarlutik, qarasaasiami pinnguaatinik, playstation-imi, gameboy-imi imal. skakkernermik aamma allatigut tammornernik pikkoriffeqarsinnaasarlutik.

2.10.3: Immikkuullarissunik soqutigisaqarneq

Meeqqat inersimasullu autisme-qartut immikkuullarissunik soqutigisaqartarpuput aallullugillu piffissamik sivisuumik atuiffigisarlugit. Soqutigisatik imal. sammisaq aaliangersimasoq nalunngisaqarfigilluartarpaat. Soqutigisartik sammitillugu ajoqusersorneqarunik ajornakusuulertarpuput.

Uani takusinnaavasi meeqqat inuusuttullu autisme-qartut suut soqutigisorujussuusarneraat: LEGO, dinosaurusit, sorsunnersuup aappaat, teknikki, qarasaasiat, timmisartut timmisartunullu pilersaarutit, biilit meqqii, nunalerineq, ulloriarsiorneq, uumasut, Harry Potter il. il.

Soqutigisat qulaani allaqqasut ilisarissinnaanngikkukkit imaassinnaasoq qatanngutit infantil autisme-qartooq Aspergers syndrom-eqarnani.

Meeqqat infantil autisme-qartut arlallit soqutigisaqartarpuput aaliangersimasunik sammisallu aaliangersimasut kisiisa soqutigisariaqartarnagit. Imaassinnaavoq ujalussiamik kaaviaartitsiinnavilertartut, sioqqanik assaminnit sisoortitsiinnavilertartut imaluunniit piluttanik anorlertillugu attuuasaqartartut.

Meeqqat infantil autisme-qartut assaminnik iliuseqakkajuttarpuput. Imaassinnaavoq timmisuusaarniarsarerpasittut imaluunniit uppatitik patittaqaattaartaraat. Taamaaliornerit mannerisme-nik taaneqartarpuput.

2.10.4: Ileqqut pisarnerillu aaliangersimasut

Ulluinnarni nammineerlutit ileqqorisartakkatit pisarnitillu naluneq ajorpatit. Imaassinnaavoq ullaat tamaasa nal. 7.00 makittartutit, atisalersorlutit, ullaakkorsiorlutit, kigutigissarlutit atuariartornissannullu piareersartartutit. Atuarfimmi suut tiimerissanerisi ullut tamaasa allaqqasarpuput. Atuarfimmeereeruit imaassinnaavoq angerlariarlutit ilinniakkerrissasutit, klubbiliarlutit imaluunniit kammalaatitit ilagalugit.

Ulluinnarni iliuserisartakkagut piffissap ingerlanerani ileqqunngorlutillu pisarnertut ingerlalertarpuput oqaluttuunneqarnatalu qanoq iliornissarpuput eqqaamasarlugu. Angerlarsimaffimmi skiima qimassimagutsigu naluneq ajorparpuput tiimit suut ulloq taanna atuartitsiffiqineqassanersut - ersilerlatalu paatsiveerunneq ajorpugut.

Allanik pisoqassatillugu amerlanerit iluarisarpaat. Ass. imaassinnaasoq vikareqassagutta pattaatissagutta imaluunniit filmerluta iluarissagipput matematikinnginnissarlu iluaralugu.

Qaratsatta eqqaamasinnaanerput pilersarusiorsinnaanerpullu suliarisarpai sussanerluta nalunnginniassagatsigu pilersaarutigullu allangorpata qanoq iliornissarput nalunnginniassagatsigu.

Qatanngutit autisme-qartuq allatut pisarpoq. Inuit autisme-qartut nammineq pilersarusiornissartik ullullu ingerlannissaa nalorninartittarpaat - tamakkununga ikiugassaasarput. Tamakku tungaatigut autisme-qartut qarasaat uagutsinnit allaanerusumik ingerlasarput.

Tamakkulu pillugit ileqqut pisarnerillu naliginnaasut allangoraangata paatsiveerullutillu annilaangalertarput. Nammineerlutimmi nalusaramikku allangortoqartillugu qanoq iliussanerlutik.

Taamaattoqartillugu takorluuisinnaaneq eqqarsaatigineqartariaqarpoq. Inunnut autisme-qartunut pisoqareersimatinnagu pisussat takorlooruminaassinnaasarput. Imaassinnaavoq skiimaat ileqquilu allangortinneqarpata qanoq iliorsinnaanertik takorlooruminaatsittaraat.

Qatanngutinnut autisme-qartumut ileqqut pisarnerillu aaliangersimasut taamaalillutik pingaaruteqartarput. Taamatut ingerlaarnerminni paasisarpaat ulloq qanoq ingerlassanersoq taamaalillutillu ullormut angusaqarluarsinnaasarlutik - ass. uffarlutik, kigutigissarlutik, torersaallutik il. il.

Tamattami immaq taamatut misigisarpugut, kisianni allaanerusuteqartoq malunnarpoq. Uagutsinnummi ilimaginngisatsinnik pisoqariasaassappat iluaannaviangilaq. Taamak annertutigisumik annilaangalernaviangilagut nalornilerluta allanik pisussanik takorluuisinnaassuseqaratta.

2.10.5: Allangujaatsumik pissuseqarnermi ilisarnaatit allat

Imaassinnaavoq allangujaatsumik pissuseqarnermi ilisarnaatit ilai ilisarisinnaagitit. Ilisarnaatit allat ukuusinnaapput:

- Annikitsorsiortorujussuusarpoq. Ass. qatanngutippit autisme-qartup assimi suut ersinnersut takorlooqqajaanerusarpai assersuutigalugulu assilissap tunuaniittut saavaniittunit takoqqajaanerusarlugit.
- Inuit allat eqqarsaataat isumassarsiaallu paasiuminaatsittarpari. Nammineq isummatik kisiisa malissinnaasarlugit.
- Iliuutsit assigiaartumik ingerlakkusunnerusarpai. Ass. iliuutsit assigiimmik ingerlallugit piffissami aaliangersimasumi imal. biiliniikkuni issiaffigisartakkani kisiat issiaffigerusuttarlugu il. il.
- Allangortoqartillugu pikkunartorsiortarpoq - ass. anaanappit nujai suliarineqarsimappata, aanaat isaruartaarsimappat, pisattat allamut nuunneqarsimappata il. il.

2.10.6: Autisme-qartilluni ajornakusoorsinnaasut allat

Ataani allaqqasut autisme-qarluni ajornakusoorfiusinnaasarput.

- Nukingit aqussinnaaneri ajornakusoorsinnaasarput. Meeqqat autisme-qartut ilai pikkorluttuusinnaapput. Suut talerpimmiinnersut saamerlermiinnersulluunniit takusinnaarpiarneq ajorpaat. Ilaasa pisunneri aamma allanarsinnaasarput.
- Sianiutit. Meeqqat autisme-qartut arlallit tipinut, susunninnernut, tusaasanut malugisinnaasanullu malussajasarput. Ilimaginngisamik nipit tusaatillugit kamalersinnaasarput, paamitsallutik ersilerlutillu.

Ass. meeqqamik qiarisaartumik tusaagunik, quersortumik tusaagunik imal. tangajortumik tusaallutik, pujoralajaalluunniit nipiliornera sapingajassinnaasarlugu. Ilaasa arlariinnik assigiinngitsunik nerinissartik mamarsaatiginagulu tipittutut misigisarpaat. Meeqqat autisme-qartut amerlasuut nutsamikkut attuaneqarnissartik, illaarneqarnissartik killorneqarnissartilluunniit nuannarineq ajorpaat. Anniasarpaat.

- Sinnarlionerit. Inuit autisme-qartut ilai unnukkut sininneq ajulertarput ilaatigullu unnuakkut aatsaat sinilertarlutik. Taamaalillutik ullaakkut makinniarneri ajornartarlutik. Ilaai sinimmik allatulli pisariaqartitserpiarneq ajorput unnuakkullu itersinnaasarlutik uummaarissereerlutik.
- Immikkut piginnaasat. Meeqqat autisme-qartut 10%-ii immikkut piginnaasaqarsinnaasarput. Filmi "Rainman"-i takoreersimagukku immaqa eqqaamassavat Rainmanip isigillatsiagaqaannariarluni kisitsisinaanera. Inuit autisme-qartut ilai kisitsisinut kisitsinermullu pikkorittarput, titartaallaqqillutik, nipilersullaqqillutik il. il.

2.11: Kalaallit Nunaanni inuit qassit autisme-qarpat?

Qasserpiaat Kalaallit Nunaanni autisme-qarnerisut naluneqarput. Ilisimatuulli isumaqarput inuit nunarsuarmi innuttaasuisa 1%-ii autisme-qartut.

2.12: Qanoq autisme-qalertoqartarpa?

Inuit ilaasa soq autisme-qarlutik Aspergers syndrom-eqarlutilluunniit inunngortarneri iluamik ilisimaneqanngilaq.

Nakorsat, tarnit nakorsaat ilisimatuullu autisme-qartarneq pillugu paasiniaajuartarput. Ullutsinnili nalunngilarput autisme-qarneq ataasiinnarmik peqquteqarneq ajortoq. Imaappoq qaratsap ingerlariaasaata allatut ingerlasarnera kingornussaasinnaasoq imal. ilaatigut qaratsakkut ajoquteqarnermik peqquteqarsinnaasartoq.

Nalunngilarpulli meeraq autisme-qarluni inunngoruni pisuutitsisoqarsinnaanngitsoq. Imaanngilarmi meeqqap anaanaa ataataalu ajortuummata meerarlu iluamik pinagu autisme-qalersoq. Qanga paasisakinnerunerup nalaani taamak isumaqartoqartarnikuuvoq.

2.13: Autisme-qarneq qanoq paasineqartarpa?

Autisme-qartut nappaateqarneri qanoq qaqugukkullu paasineqartarneri assigiinngillat. Meeqqat ilai autisme-qartut inunnguunnavillutik paasineqartarput ilaalu allereeraangamik aatsaat paasineqartarlutik.

Autisme-qarnermut ilisarnaatit suilliit ilaanniippoq meeqqap angajoqqaaminut takutitserusunnermini tikkuarsinnaannginnera imal. isikkut toqqarluni qiviarsinnaannginnera. Imaassinnaavoq aamma tigummineqarnissani nuannarineq ajoraa namminerlu innangarusunnerusarluni. Kingusinnerusukkut imaassinnaavoq meeqqap oqalunniartalenera kingusissuusoq imaluunniit meeqqanik allanik pinnguaqateqarsinnaanera ilagisaqarsinnaaneralu ajornakusoortoq.

Angajoqqaat, meeqqerisut imal. ilinniartitsisut meeqqap allaaneruneranik pasitsakkunik tarnip nakorsaanut nakorsamulluunniit ingerlateqqissinnaavaat taassumallu autisme-qarnerisut misissorneqarnissaa aaliangigassaralugu.

2.14: Autisme-qaraanni iliuuseqartoqarsinnaava?

Autisme-qartut ajorunnaarsinneqarsinnaanngillat innarluuteqarmata nappaateqarnatillu - Taamaattorli inuit autisme-qartut ikiorneqarlutillu tapersorsorneqarsinnaapput nammineernissaat anguniarlugu.

Meeqqat autisme-qartut arlallit ullup ingerlanerani paasisaqarnissaminnik ikiorneqarnissaq pisariaqartitsisarput. Ulloq oqinnerusumik atussagunikku pilersarusionermik, skiimalionernik assinillu (pictogramminik) malinnaavigisaqarnissaminnik pisariaqartitsikkajuttarput.

Ilai imminut isumagisinaanermut siungiusarneqartarput nammineerlutillu nuannersumik allanik ilagisaqarsinaanermittut sungiusarneqartarlutik.

Meeqqanut inuusuttunullu autisme-qartunut angajoqqaat arlallit pikkorissarlutillu siunnersorneqartarput. Taamaattoqartillugu meerartik autisme-qartup qanoq paasinissaa, ikiornissaa tapersorsornissaalu ilikkartarlugit.

Eqqaamasassaavorli inuit autisme-qartut kisimik allatulli pissuseqalernissartik ilikkassanngikkaat. Uagut aamma ilinniarlutalu sungiusassavarput inuit autisme-qartut qanoq paasisinaanerullugillu silarsuaat iserfigilluarsinaanerulissanerlugit.

2.15: Ajorunnaartoqarsinnaava?

Autisme-qaraanni ajorunnaartoqarsinnaanngilaq. Imaanngilarli inuit autisme-qartut nuannersumik inuulernaviannngitsut. Autisme-qartunut ulluinnarmik oqinnerusumik tapersorsuinissamut ikiuinissamullu periarfissanik ulikkaarpoq.

2.16: Autisme – innarluutaava imaluunniit nappaataava?

Autisme nappaataanngilaq. Autisme innarluutaavoq. Tassa imaappoq inunnguutaasarpoq inuunerullu sinnera pigineqartarluni. Autisme-qartut tunillaasinnaanngillat namminerlu aamma autisme-mik tunillaasoqarsinnaanani.

2.17: Inuit autisme-qarnersut misissorneqaraangata misissuineq qanoq ingerlanneqartarpa?

Inuk autisme-qarnersoq misissorneqaraangat misilerarneqartarpoq misissorneqarluniluunniit. Assigiinngitsunik misilerarneqarsinnaavoq. Inuit autisme-qartut amerlanertigut suliassanik inerniliinissaat misilerarneqartarput. Silassorissusaat, eqqaamasinnaaneri, isumaliorulussinnaaneri, pilersarusiorsinnaaneri il. il. marserneqartarput. Taakku saniatigut misileraanermut atortoq ADOS-imik atilik (Autisme Diagnostisk Observations Skema-mik isumalik) atorneqartarpoq. Misileraanermi tassani inuup pisuni assigiinngitsuni pissusaa misissorneqartarpoq. Inuit autisme-qartut inunnik allanik ilagisaqartillutik allatut pissuseqakkajuttarput tassanilu ADOS-i atorlugu misissorneqartarlutik.

Angajoqqaat inuup autisme-qartup meeraanera pillugu apersorneqartarput. Mikigallarmata qanoq iliortarsimappat? Qanga oqaluttalerpat? Pinnguaqateqallaqqippat/pinnguaallaqqippat? Takutitaqarniaraangamik tikkuartuisarpat? Il. il.

2.18: Autisme kingornunneqarsinnaava?

Suli ilisimaneqarluangilaq qanoq autisme-qalertoqartarnersoq qanorlu Aspergers syndrom-eqartoqalertarnersoq.

Nakorsat ilisimatuullu nalunngilaat timip kingornussaasa aalajangigaaneri meeqqap autisme-qalerneranik kinguneqarsinnaasut. Tassa imaappoq autisme-mut genimik aaliangersimasumik nassaartoqarnikuunngilaq isumaqartoqarlunili autisme-qarnerup iluani immikkoortut aaliangersimasut imal. autisme-qarnerit ilai kingornunneqarsinnaasut.

2.19: Autisme-qaraanni suut pikkoriffiullutillu suut unamminarsinnaasarpat?

Inuit autisme-qartut inuit allatulli assigiinngitsigipput. Tassa imaappoq suut pikkoriffigineqarnersut unammillernartinneqarnersullu assigiinngitsuupput.

Ataatsimulli oqaatigineqarsinnaavoq inuit autisme-qartut amerlanerit nukittuffeqarlutillu sanngiiffeqartut.

2.19.1: Nukittuffiit

Nukittuffinni eqqaaneqarsinnaavoq inuit autisme-qartut annikitsorsiullaqqissuusartut. Ataatsimut isiginissaq ajornartissinnaasarpaat (soorlu assilissamik isigisaqartillutik) annikitsorsiorsinnaanerli pikkoriffigisorujussuusarlugu.

Tassanngaannit aamma sammisamik aaliangersimasumik paasiniaaqqissaarsinnaassuseqartarput. Ilai qimuttuitsut pillugit ilisimasaqartorujussuusarput, allat elektronikkip kemiillu tungaatigut ilisimasaqallaqqittarlutik, soorlu aamma uumasut, tegneseriat il. il. ilisimasaqarfigilluarsinnaasarlugit.

2.19.2: Ajornakusoornartitat

Inunnut autisme-qartunut ajornarnerpaat ilaanniissinnaasarpog inunnik allanik nuannersumik ilagisaqarnissaq - tamarmik nuannarisaannik. Tassa imaappoq tamarmik tusaaneqartutut misigalutik soqutigisaminnillu oqaluuserisaqarsinnaanerminnik periarfissaqarlutik.

Autisme-qartut amerlanerujussuit inuit allat qanoq eqqarsarlutillu misiginersut takorlooruminaatsittarpaat. Taamaattumillu qanoq pisunik maluginiaanerminni allanit malussajannginnerusarlutik. Taamaammat allat soqutigisaminnit soqutiginninnginneri imaluunniit qaqugukkut quujanaaginninneri, aliasunneri, kamanneri il. il. malugisinnaarpiarneq ajorpaat.

2.20: Autisme-qaraanni nappaatit innarluutillu allat ajoqutigineqarsinnaappat?

Autisme-qaraanni nappaatit allat innarluutillu allat ajoqutigineqarsinnaapput. Inuit autisme-qartut ilaat ADHD-eeqarsinnaapput ADD-qarlutilluunniit, ilai nikalloqqajaasusinnaapput, allat OCD-qarsinnaapput, soorlu aamma Tourette syndrom-imik aamma noqartarnermik nappaateqarsinnaasarlutik. Inummiit inummut assigiinneq ajorput.

2.21: Autisme sumi inissisimaffeqarpat?

Autisme qaratsami inissisimaffeqarpoq. Arlallit oqartarput autisme qaratsami ingerlanerlunnermit peqquteqartoq.

2.22: Inuit autisme-qartut uagutsitulli misigissuseqartarpat?

Inuit autisme-qartut inuit allat assigalugit misigissuseqartarput. Inuilli allat qanoq eqqarsarneri misiginerilu paasiuminaatsittarpat namminerlu misissutsitik allanut takutissinnaaneri ajornartittarlugit.

Inuit autisme-qartut arlallit misigissutsit misigisatik ilisariuminaatsittarpat. Taamaattumik misigissutsitik pillugit inunntut allanut nassiuuanissartik oqaluttuarnissartillu ajornartittarpat.

3: Autisme pillugu paasisassat qulit paasitikkusutakka:

1. Toqqaannartumik oqaluutinnga. Isummap akerlianik oqalunnerit, tusangiasaarinerit oqartariaatsillu paasisinnaanngilakka, ass. "eqqarsaatigeqqaalaassavara" paasisinnaanngilara.
2. Misigissutsitit uannut tussinnaasarput, misiginneqatigisinnaavakkit. Kamallutit nilliaguit assinganik pissusilersortoorsinnaasarpunga.
3. Ullut tamaasa sianiutinnut tunngasumik tujormisarpunga, tassami nipit, qaamaneq naamasallu illit maluginngisatit uannut annernarsinnaasarmata.
4. Ullumikkut iliuitsikka imaassinnaavoq aqagu nukissaqarfiginngikkikka. Sapinngisannik taamaallaat piunasaqarfiginnga iluatsittutut misiginiassaanga iluatsinngitsutut misiginanga.
5. Oqartarit "uagut" oqaaseq "illit" atornagu. Oqaraangavit: "Kavaajalerit skuulerlutillu" ajornartittarpara. "Marluulluta kavaajalerlutalu skuuleriartorta"-mik oqaraangavit oqinnerusarpoq.
6. Sapinngisakka, qanoq iliorsinnaanera iliuusissakkalu sammikkit. "Taamaalioqqusaannginnikka" oqaasinngortinnagit periarfissat suut atorsinnaanerikka oqaluttuarikkit.
7. Allangortoqarnerit pikkoriffigivallaanngilakka. Pisoqassatillugu piffissaq sioqqulluarlugu oqaluttuutinnga oqaluttuullungalu kina, qaqugu, sumi, qanoq, qanoq sivisutigisumik, sooq kingornalu sussanerlunga oqaluttuullunga.
8. Ilimasuutitit piviusunngortikkusuttaqaakka. Piunasaqaruit iliuseqanngitsoorlungalu imaanngilaq paamisaarisunga. Naammatsissimaninnut artorsarnernullu takussutissaannaavoq.
9. Ilagerusuppakkit oqaloqatigerusullutillu tamatigulli qanoq ingerlatissallugu nalornisinnaasarlunga. Tamakkununga ikiunnga.
10. Naammagittarit, naammagittarnerugit naammagittarnerulaarillu.

Autisme pillugu oqaluttuat piviusuunngitsut arfinillit

- Oqaluttuaq 1: Autisme meeqqap angajoqqaallu attaveqarpallaannginnerinit pilersinneqartarpoq
- Piviusoq: Naamik, genit, biologii aamma inooqatigiit akornanni pisut apeqqutaallutik autisme pinngortarpoq. Ilumoorporli meeqqamat autisme -qartumut qanilaarnermik misigissutsikkullu attaveqaqateqarluarneq ineriartorluarnissamat pingaaruteqartuusoq. Meeqqatulli allatulli meeqqat autisme-qartut qanilaartunik angajoqqaaqarnissartik pisariaqartittarpat taamatullu qanilaarnermik pisimanngitsut autisme-qartutut pissuseqarsinnaasarput autisme-qanngikkaluarlutik.
- Oqaluttuaq 2: Autisme-qartut inunnik pisariaqartitsineq ajorput
- Piviusoq: Naamik, inuit autisme-qartut allatulli atassuteqateqarnissaq, ikinnguteqarnissaq allaniillu tapersersorneqarnissaq pisariaqartittarpat. Akuttunngitsumik aamma ikiuukkumatusarput, isumassuisuullutik allanullu soqutiginnittuusarlutik. Inunnulli autisme-qartunut inooqatigiit akornanni sunniivigeqatigiinnerit paasiuminaattarput amerlanertigullu atassuteqaqateqarnerit pissusaatigut siumut oqaatigiuminaassinnaasut

toqqissisimananngitsullu taamaatsittarpaat. Inuttulli allatulli inuit autisme -qartut qanoq inunnik allanik ilagisaqarusussuseqartarneri assigiinneq ajorput.

- Oqaluttuaq 3: Inuit autisme-qartut tamarmik immikkuullarissunik piginnaaneqarput
- Piviusoq: Naamik, autisme-qarnermi silassorissuseq aamma pikkoriffiit assigiinngillat. 15% -it tungaanut amerlassusillit savant-i malillugu pikkoriffeqartarput, ass. immikkuullareqqissaartumik eqqaamallaqqissinnaasarlutik imal. matematikkimi, nipilersornermi eqqumiitsuliornermilu immikkut pikkoriffeqarsinnaasarlutik. Taamaakkaluartoq meeqqat inuusuttullu autisme-qartut sungiusarlutillu sulisariaqartarput piginnaasatik pikkoriffiginerulissagunikkit.
- Oqaluttuaq 4: Autisme-qartut ajorunnaarsinneqarsinnaapput
- Piviusoq: Naamik, autisme-qartut ajorunnaarsinneqarsinnaanngillat. Inunnguuseralugu ineriartorneq kinaassutsimut, peroriartornermut, atassuteqaqateqarnermut avatangiisinullu tunngassuteqarluni pigineqareertarpoq. Autisme inuunerup ilagiinnarpaat. Ila i ajunngitsumik ingerlasinnaasarpur naloginnaangajattumillu ingerlasinnaasarlutik ajornartorsiorlaraarlutik. Imaassinnaasoq ilaasa inissisimaaffitsik qanoq sapinngisaminnik ingerlatissanerlugu pilersarusiortaraat - imaluunniit inuunertik iluarisaminnik pilersittarlugu. Allat ersarissunik unaminartunillu oqimaatsunik nassataqarlutik inuusarput.
- Oqaluttuaq 5: Inuit autisme-qartut kisiimikkusunnerusarput
- Piviusoq: Naamik, autisme-qartut arlallit inooqatigiit akormanniikkusuttarput allanullu attaveqarusuttarlutik allalli ilagineranni allatut pisariaqartitsinnaasarpur. Inunnut autisme-qartunut allat siunertaat, kajumissusaat attaveqaqateqarumanerilu paasiuminaassinnaasarpur inuillu akornaniitsillutik tamakku nukersuutigisarpaat. Inunnut autisme-qartunut qanoq ilagiinnissamut oqaasertaliinerit iluaqutaasorujussuusarput ass. susoqassaneramik oqaasertaliinerni.
- Oqaluttuaq 6: Inuit autisme-qartut allat misigissusaat paasillugillu ilisarisinnaaneq ajorpaat
- Piviusoq: Naamik, inuilli allat paasiuminaatissinnaasarpaat. Inuit autisme-qartut inuit allat qanoq eqqarsarneri misiginerilu malugisinnaarpiarneq ajorpaat - taamaallutillu allap inissisimaaffia paasiuminaatissinnaasarlugu. Tamanna aamma oqaatsit atunngikkaluarlugit attaveqaqatigiinnermut tunngassuteqarpoq ass. ussersuataarnerit, nipit timikkullu inissisimanerit malillugit paasinnissinnaarpiarneq ajorput. Ima isumaqarpoq autisme-qaraanni imaannngitsaq sungiussisoqarsinnaanngitsaq misigisanilli misigissutsinillu nutserisinnaanermik oqaasinnguisinnaanermillu ikiorneqarnissaq pisariaqartinneqarsinnaasartoq.

Najoqqutarineqartoq: Anne Sandberg Christensen.